

RAHVASTIKUPOLIITIKA > Igaüks võib sattuda Eesti rahvastiku rahvusvahelisele portreele

Lea Danilson-Järg

FOOKUSE RAHVASTIKUPOLIITIKA TOIMETAJA

- Kahele suurele rahvastiku-uuringule saavad vastata enam kui 10 000 Eesti inimest
- Pere- ja sündimusuuring (EPSU) keskendub pereprotsessidele ja sündimusele
- Vanemisuuring SHARE uurib vananemist selle erinevates avaldumisvormides

Tallinna Ülikooli Eesti demograafia keskuse professoril Allan Puuril (paremal) ja uuringute projektijuhil Tiina Tambaumil on kiired ajad – Eestis tuleb üheaegselt läbi viia kaks suurt rahvusvahelist rahvastiku-uuringut.

FOTO: Sander Ilvest

Järgmisel nädalal algavad Eestis kaks suurt rahvusvahelist rahvastiku-uuringut: Eesti pere- ja sündimusuuring (EPSU) ning vanemisuuring (SHARE). Mõlema uuringu Eesti-poolne eestvedaja on Tallinna Ülikooli Eesti demograafia keskus. Mis uuringutega on tegu ning mida uut loodetakse Eesti rahvastikuarengu kohta teada saada, selgitavad TLÜ rahvastikuteaduse professor Allan Puur ja uuringute projektijuht Tiina Tambaum.

▶ KUULA ARTIKLIT

Mis uuringud on EPSU ja SHARE? Mida nende raames uuritakse?

Allan Puur: Need on kaks olulist sotsiaalteaduslikku alusuuringut ja käsitlevad rahvastikumuutusi, mis meid kõiki ühel või teisel viisil mõjutavaid. EPSU, nagu uuringu nimigi ütleb, keskendub pereprotsessidele ja sündimusele ehk sellele, kuidas inimesed peresuhteid loovad, kas need suhted kestavad, kuidas korraldatakse pere igapäevaelu ning kuidas see on seotud laste sünniga.

Tiina Tambaum: SHARE uurib inimese elukaare teises pooles toimuvaid muutusi tervises, tööelus, suhetes, majanduslikus toimetulekus ning paljus muus. Teiste sõnadega uuritakse vananemist selle eri avaldumisvormides ning vastasmõjus ühiskonna oludega.

EPSU 2021

Eesti pere- ja sündimusuuring. FOTO: Repro

- Eesti pere- ja sündimusuuring on osa rahvusvahelisest uuringust Generations and Gender Programme (GGP), kus osaleb 29 riiki. EPSU on kantud Eesti teadustaristu tegevuskavasse, GGP aga Euroopa teadustaristu tegevuskavasse.

- Uuringu teemad on peremoodustus, pere lagunemine, laste sünd, pereplaanimine, lapsepõlvkodu, tervis ja heaolu, töö, majanduslik olukord, teiste abistamine ja abisaamine, hoiakud ja väärtused.
- Küsitluse teeb Kantar Emor. Vastaja saab isetäidetava e-ankeedi.
- Valimisse kuuluvad 18–60-aastased Eesti elanikud, kes leitakse juhuvalikuga rahvastikuregistrist.
- Vastajate arv on eeldatavalt üle 8000 inimese.
- Uuring kestab 2021. aasta oktoobri lõpust kuni 2022. aasta veebruarini.
- Vaata lisainfot [siit](#) ja [siit](#).

Eesti on e-riik ja meil on suur hulk registreid. Kas sellest infost rahvastikumuutuste analüüsiks ei piisa?

Puur: Registrid ja e-riik on kahtlemata head asjad. Neidki on nii EPSU kui ka SHARE puhul kavas kasutada, kuid eelkõige inimeste vastuste täiendusena. Mõningaid küsimusi pole meil seetõttu vajagi esitada, kuid kõiki inimeste vastuseid need siiski ei asenda.

Olulised eluvalikud, näiteks kas peres sünnib lapsi ja millal või kas pensioniikka jõudmisel kavatsetakse jätkata töötamist, sõltuvad paljudest teguritest, kuid registrites kajastub neist vaid suhteliselt väike osa. Minevikuga võrreldes mängivad nüüdisajal väga tähtsat rolli hoiakud, väärtused ja suhtumine, mille kohta saab teada ikkagi vaid otse inimeste poole pöördudes.

Minevikuga võrreldes mängivad nüüdisajal väga tähtsat rolli hoiakud, väärtused ja suhtumine, mille kohta saab teada ikkagi vaid otse inimeste poole pöördudes.

TLÜ rahvastikuteaduse professor Allan Puur

Tambaum: Rahvastikumuutustele keskendumise tõttu erinevad EPSU ja SHARE ka statistikaameti tehtavatest uuringutest. Minu teada ei küsita inimestelt statistikaameti peamistes Eurostati programmi alusel tehtavates uuringutes, nagu tööjõu-uuring ja sotsiaaluuring, isegi mitte saadud laste koguarvu, rääkimata näiteks pere suurust puudutavaid kavatsusi.

Keda on plaanis küsitleda?

Tambaum: Kuna EPSU ja SHARE fookus on eri protsessidel, on ka uuringute valimid erinevad. EPSU hõlmab 18–60-aastaseid inimesi, st peamiselt aktiivses perekasvueas olevaid, aga ka veidi nooremaid ja vanemaid. SHARE vastajad on kesk- ja vanemaalised inimesed alates 50-aastastest, samuti nende abikaasad või elukaaslased sõltumata vanusest. Enamiku küsitlusuuringute puhul on vastajatele seatud ka mingi vanuse ülempiir, sageli 75 eluaastat. SHARE puhul nii pole. Kuna uuritakse just vananemisega seotud elumuutusi, on 80-aastaste ja vanemate kogemus just eriti väärtuslik.

SHARE-Eesti 2021

SHARE uuring. FOTO: Repro

- Vananemisuuring on osa rahvusvahelisest uuringust Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe (SHARE), kus osalevad kõik Euroopa Liidu riigid ja Iisrael. SHARE on kantud Euroopa teadustaristu tegevuskavasse.
- Uuringu teemad on füüsiline tervis, kognitiivne tervis, tervisekäitumine, sotsiaalne võrgustik, töö, majanduslik olukord, eluase ja varad, teiste

abistamine ja abisaamine, ajakasutus, digivahendite kasutamine.

- Küsitluse viivad läbi statistikaameti küsitlajad.
- Valimisse kuuluvad 50-aastased ja vanemad Eesti elanikud ning nende abikaasad/elukaaslased, kes leitakse juhuvalikuga rahvastikuregistrist.
- Vastajate arv on eeldatavalt üle 6000 inimese.
- Uuring kestab 2021. aasta oktoobrist kuni 2022. aasta kevadeni.
- Vaata lisainfot [siit](#) ja [siit](#).

Puur: Valimiuuringute puhul on väga tähtis, et vastajad esindaksid võimalikult hästi ühiskonna tervikpilti. Seepärast on potentsiaalsete vastajate nimekirja aluseks arvuti tehtud juhuslik valik Eesti rahvastikuregistrist, kust on võetud ka vastajate kontaktandmed. Kõigil on seega ühesugune töenäosus väljavalituks osutada.

Esindusliku pildi saamiseks on nii EPSU kui ka SHARE puhul lisaks vastajate arv küllalt suur. Kahe uuringu peale kokku loodame saada vastused vähemalt 12 000 inimeselt ehk umbes igalt sajandalt täiskasvanult. Tulemuseks on seega usaldusväärne ülesvõte tänasest olukorrast, justkui Eesti rahvastiku portree pere ja vananemise vallas, mida saame võrrelda ka teiste riikidega.

Kuidas ja millal küsitlemine toimub?

Puur: EPSU küsitlus algab järgmisest nädalast ja kestab 2022. aasta alguseni. Tänavu kevadel oli juba väiksem, 2000 vastajaga voor, mille eesmärk oli veenduda tehniliste lahenduste toimimises. Nimelt kasutame nõnda põhjalikus uuringus esimest korda üksnes e-küsitlust – küsitlusfirma (Kantar Emor) saadab inimestele osalemiskutse ja lingi e-küsimustikule, mida vastajad ise täidavad.

E-lahendusel on vähemalt kolm eelist. Esiteks võimaldab see vastajal valida küsimustiku täitmiseks kõige sobivama aja. Teiseks ei pea küsimustikku täitma ühekorraga, vaid seda võib teha mitmes jaos. Kolmandaks on inimestel mugavam, kui nad ei pea oma pereelu puudutavaid vastuseid küsitlajaga jagama.

Tambaum: SHARE andmekogumine algas oktoobris ja kestab kevadeni. SHAREs kasutatakse äraproovitud klassikalist lähenemist: vastuseid koguvad statistikaameti küsitlajad. Kuna valim hõlmab ka väga vanu inimesi, on selline lähenemine kõige sobivam. Teine oluline põhjus küsitlajate kasutamiseks on see, et erinevalt enamikust sotsiaalteaduslikest uuringutest toimub SHARE raames ka inimeste füüsilise ja vaimse seisundi mõõtmine. Dünamomeetri abil mõõdetakse vastajate käesurvet ning tehakse ka väike lühimälu test.

Sellised testid võimaldavad hinnata füüsilise ja kognitiivse vananemise kulgu objektiivsemalt. SHARE küsitluslaineres on varem mõõdetud ka kopsu mahtu, samuti seda, kui mitu korda suudab inimene lühikese ajavahemiku jooksul toolilt tõusta ja istuda. Tehtud on ka muid teste, sh kogutud nn kuiva tilga meetodil vereproove.

Erinevalt enamikust sotsiaalteaduslikest uuringutest toimub SHARE raames ka inimeste füüsilise ja vaimse seisundi mõõtmine.
Uuringute projektijuht Tiina Tambaum

Kas neid uuringuid on Eestis korraldatud ka varem?

Tambaum: Vastab tõele. Eesti liitus SHAREga 2010. aastal, mil toimus esimene küsitluslaine. Väiksem hulk riike alustas uuringut juba 2004. aastal. SHARE on pikem paneeluuring, mis tähendab,

et samu inimesi küsitletakse iga kahe aasta järel. Perioodiliselt lisatakse valimisse ka nooremaid inimesi aastakäikudest, kes on vahepeal 50-aastaseks saanud.

Algav küsitluslaine on Eestis järjekorras kuues, varem alustanud riikides aga juba üheteistkümnes. Alates seitsmendast lainest osalevad SHAREs kõik Euroopa Liidu riigid, lisaks Iisrael. 2020. ja 2021. aasta suvel toimus ka n-ö plaaniväline koroonapandeemiaaegne telefoniküsitlus.

Puur: EPSU toimus Eestis esimest korda 1994. aastal. Järgmine pereprotsesse ja sündimust käsitletud põhjalik alusuuring oli aastatel 2004–2005. Praegune uuring on seega järjestuses kolmas. Nii see kui ka varasemad uuringud on olnud osa rahvusvahelistest programmidest, mis hõlmavad mitukümmet riiki.

Kuigi senistes uuringutes küsitleti vastajaid ühekordselt, ei piirdu need andmestikud hetkeolukorraga, vaid hõlmavad kogu vastajate eluteed alates lapsepõlvkodust (pere loomine, laste sünd, haridustee, töötee, elukohavahetused jms). Erinevalt varasemast on praegune EPSU kavandatud paneelina, kus samu vastajaid küsitletakse uuesti kahel korral, 2024. ja 2027. aastal. Kordusküsitluste võimalikkus oleneb muidugi rahastusest, mis pole praegu kindel.

Vananemisuuringu SHARE raames uuritakse vananemist selle erinevates avaldumisvormides ning vastasmõjus ühiskonna oludega. Pildil eakate päev tänavu 1. oktoobril Viljandi linnastaadionil.

FOTO: Marko Saarm/Sakala

Mida kasulikku Eesti inimesed neist uuringutest teada saavad?

Tambaum: EPSU ja SHARE laadi alusuuringutega ei otsita vastust ainult ühele või paarile küsimusele. Selliste uuringute puhul kogutav materjal on väga sisurikas ja võimaldab vastuste otsimist paljudele küsimustele. Uuringutulemuste kasutusest annab kõige parema ülevaate pidevalt täienev teadustööde nimekiri uuringuprogrammide kodulehtedel. EPSU puhul sisaldab see üle 1300, SHARE puhul üle 3000 teadustöö sadadelt uurijatelt paljudes riikides, sh ka Eesti autorite tehtud tööd.

Puur: Saab muidugi nimetada ka konkreetseid küsimusi, millele käimasolevad uuringud peaksid vastuse andma. EPSU tulemustest peaksime nägema, millised muutused on toimunud ja toimumas pereprotsessides, sündimuses ja vananemises. Näiteks kuidas erineb pärast eelmist uuringut (2004–2005) täisikka jõudnud põlvkondade pereloom: kas üksikuks jäävate noorte naiste ja meeste arv on suurenenud, kas perede püsivus on languses või tõusuteel?

Eelmisel aastal Pere Sihtkapitali tellitud noorte uuring näitas, et praegused gümnaasiumiealised soovivad endale keskmiselt vähem lapsi, kui rahvastikukao vältimiseks oleks vaja. EPSUst saame teada, kas soovitud laste arvu vähenemine on laiem ja puudutab teisigi nooremaid vanuserühmi. Uurime ka, millist rolli mängivad pereloomet ja laste saamist puudutavate kavatsuste juures paarisuhte kvaliteet, kodune tööjaotus, töö ja pereelu ühitamise pinged, pere majanduslikud võimalused, aga näiteks ka mure kliimamuutuse pärast.

Pere- ja sündimusuuringus EPSU uuritakse muu hulgas, millist rolli mängivad laste saamist puudutavate kavatsuste juures paarisuhte kvaliteet, kodune tööjaotus, töö ja pereelu ühitamise pinged, pere majanduslikud võimalused, aga näiteks ka mure kliimamuutuste pärast.

FOTO: Elmo Riig/Sakala

Tambaum: SHARE puhul on konkreetsed küsimused muidugi seotud vananemisega. Mõlema uuringu puhul on tänuväärne seegi, et kuna need on rahvusvahelised uuringud, on Eestit võimalik võrrelda paljude lähemate ja kaugemate riikidega.

Sellised võrdlused ei paku ainult akadeemilist huvi, vaid peaksid saama oluliseks lähtekohaks ka poliitikakujundusele. Näiteks on varem SHAREst selgunud, et meie kesk- ja vanemaealiste hulgas on depressiooni sümptomitega inimeste osatähtsus üks Euroopa kõrgemaid. See on oluline argument, et tervise- ja heaolupoliitikas inimeste vaimsele toimetulekule senisest palju tõsisemat tähelepanu osutada.

Saada oma arvamislugu

SAADA

